

NATURSKYDDET OCH VATTENKRAFTEN

ÄNDA SEDAN det andra världskrigets slut har kraftbehovet för industriellt bruk och enskild konsumtion oavbrutet ökat i vårt land. För närvarande räknar man med ett årligt tillskott på mellan 6 och 7 procent. Eftersom vattenkraften fortfarande är billigare än annan energi, har de naturliga tillgångarna i våra floder och sjöar tagits i anspråk i ständigt växande utsträckning. Tiden från år 1950 har med rätta kallats de stora kraftverkens tid. Kraftutbyggnaderna har alltmera koncentrerats till de norrländska älvarna med deras goda möjligheter till sjöregleringar och höga vattenföringar. Det har därvid visat sig mest ekonomiskt att parallellt utbygga kraftverken nedanför regleringssjöarna. För att rationalisera verksamheten har man tillämpat en regional planering, som syftar till att få fram en plan för utbyggnaden av ett helt flodområde eller en stor del därav. Planeringen ger en klar bild av vilka kraftverk som bör utföras och vilka sjöregleringar som blir nödvändiga.

De väldiga utbyggnaderna förändrar totalt stora områden och åstadkommer förödande ingrepp inte bara i själva landskapsbilden

utan också i djur- och växtvärlden. Samtidigt som ny välkommen elkraft ställts till förfogande, har motståndet därför stegrats mot den fortskridande, definitiva och obotliga förstörelsen av våra vattendrag. Under det senaste årtiondet har en växande opinion krävt att ett representativt urval av de vackraste och värdefullaste sjöarna och floderna skall bevaras och att vattenbyggarna i övrigt skall visa större moderation och hänsyn till bygden och naturen.

Vattenkraftens och naturskyddets representanter företräder så skilda ståndpunkter, att en sammanjämkning dem emellan förefallit nära nog omöjlig. Till detta kommer att medan kraftintressenterna stått enade och i stort sett åtnjutit myndigheternas fulla stöd, har naturskyddet företräts av en rad huvudsakligen privata organisationer, som haft svårt att nå enighet i väsentliga frågor. Under de allra sista åren har man dock kunnat konstatera en påtaglig förändring i attityden mellan de båda huvudintressenterna. Naturskyddets företrädare har slutit sig samman i en arbetsnämnd, och mellan dem och kraftintressenterna har överläggningar inletts och betyd-

sefulla uppgörelser redan kunnat träffas.

Några data i denna glädjande utveckling är särskilt viktiga. År 1954 bildades den s. k. naturvårdsdelegationen med uppgift att undersöka vad som kunde göras för att freda de skyddsvärda vattendragen. Delegationen, som räknade representanter för tolv naturskyddsorganisationer, stod under ledning av landshövding Bo Hammarskjöld. Följande år tog delegationen kontakt med Vattenfallsstyrelsen och de privata kraftintressenterna, och i samråd med dem beslöt man att konkretisera naturskyddets önskemål. Sommaren 1958 fick professor Gunnar Beskow i uppdrag att upprätta en angelägenhetsgraderad förteckning över sådana sjöar och vattendrag, som borde skyddas från exploatering. Den färdigställda förteckningen, som omfattar Norrland samt Dalälvens och Klarälvens vattendrag, tjänar nu som underlag vid den regionala planeringen. Genom värdegraderingen kan naturskyddets intressen på varje område vägas mot kraftintressets.

De fortsatta förhandlingarna resulterade i oktober 1961 i en överenskommelse om kraftutbyggnader i norra och mellersta Norrland. Enligt denna skall inte mindre än 28 av 70 tillämnade nybyggnadsobjekt lämnas orörda och ytterligare 14 tills vidare uppskjutas. Något större avbräck för landets kraftförsörjning innebär inte denna beskär-

ning av programmet. Bara 2 miljarder av de ursprungligen planerade 12 miljarderna kWh faller helt bort, medan ytterligare 2 miljarder berörs av uppskovet.

Uppgårelsen är en kompromiss, som inte helt tillgodosett naturskyddets önskemål. Särskilt beklagligt är det att man inte kunnat bevara den norra grenen av Stora Lule älv. Bland de räddade objekten befinner sig däremot större delen av Sareks nationalpark till glädje för dagens och kanske ännu mer morgondagens rekreationssökande svenskar. Överenskommelsen innebär också att särskilda arbetsgrupper med företrädare för vattenkraften och naturskyddet skall delta redan i den regionala planeringen. Detta är ett stort framsteg med tanke på tidigare klagomål över att de s. k. motstående intressena fått framföra sina synpunkter på ett alldeles för sent stadium i projekteringsarbetet.

Det i och för sig glädjande samarbetet som inletts på kraftutbyggnadsområdet kan ändå aldrig få mer än tillfällig betydelse. Mycket snart kommer vårt folk att ställas inför frågan i vilken utsträckning Sveriges vattenkraft skall utbyggas. Om kraftbehovet fortsätter att öka i samma grad som nu blir all utbyggnadsvärd vattenkraft tagen i anspråk inom några årtionden. Långt dessförinnan kommer värmekraften att svara för en större andel i energiförsörjningen än vattenkraften.

Det kan under sådana omständigheter ifrågasättas om man inte redan nu borde satsa mera på värmekraften för att rädda några flera vattenfall och sjöområden. Om det statliga kraftutbyggnadsprogrammet under de närmaste fem eller tio åren skars ner till hälften och man i stället byggde konventionella värmekraftverk, skulle detta — enligt professor Beskows beräkningar — innebära en mycket obetydligt ökad kraftkostnad med tanke på nuvarande låga oljepriser. Om brännolja- och atomkraften inte utvecklades gynnsamt, kunde vi på nytt öka kraftutbyggnaden utan att förlora mycket på uppskovet. Men man slapp förhastad förstörelse och kanske också felinvestering, säger han.

Även om ett sådant uppskov kan

synas alltför radikalt, kvarstår frågan om vi har råd att även i fortsättningen offra oersättliga naturvärden. Vad som spolieras kan aldrig ersättas. I vår tid med sina växande fritidsproblem och förbättrade kommunikationer kan Norrland snart få ökad betydelse som rekreationsområde för stora folkgrupper. Vattenförstörelsen genom kraftutbyggnad har därigenom kommit att bli ett ekonomiskt och socialt problem som angår hela vårt folk. Frågan blir till slut: hur mycket har vi råd att offra i vår materiella standard för att rädda natursköna områden, vars värde inte kan mätas i pengar? Den starka opinionen från naturskyddshåll är ett glädjande tecken på att en ny värdering håller på att växa fram i synen på naturskönheten, trivseln och fritidsglädjen.